

De slag om milieukeurmerken

Duurzaam inkopen van bomen is moeilijker dan het lijkt!

Groen is hot en het milieu is hot. Het kabinet gaat duurzame producten inkopen vanaf 2010, ook op het gebied van groen. Dit besluit leidt enerzijds tot een run op certificeringen bij boomkwekers, anderzijds stuit het op weerstand binnen deze groep. Het vakblad voor boomverzorging in de openbare ruimte vraagt in de markt naar wat zich op dit moment afspeelt rond dit onderwerp.

Auteur: Karlijn Raats

Op 30 juni 2005 nam de Tweede Kamer een motie aan van Koopmans (CDA) en De Krom (VVD) waarin stond dat uiterlijk in 2010 bij 100 procent van de rijksaankopen en rijksinvesteringen duurzaamheid als zwaarwegend criterium meegenomen moet worden. Peter van der Hoeven, zegsman bij agentschap van het ministerie van Economische Zaken SenterNovem: "Staatssecretaris Van Geel stuurde hierover namens het kabinet in juli 2006 een brief naar de Tweede Kamer, waarna het kabinetsbesluit dat het rijk in 2010 voor 100 procent duurzaam in gaat kopen en gemeenten voor 50 procent een feit was."

Om de term 'duurzaam' meetbaar te maken, stelt SenterNovem momenteel criteria op voor duurzaamheid, waarmee het aan het einde van deze zomer naar buiten treedt. Doordat de overheid 'duurzaam gaat', dwingt zij leveranciers tot het leveren van duurzame producten.

Het aanbod van keurmerken liep haast simultaan op met de vraag naar keurmerken. Nu de nood aan de man is, wedijveren de keurmerken in de boomkwekerijbranche om klanten naar zich toe te trekken. De provincie Noord-Brabant en de Waterschappen proberen met het project

Erik ter Heide (gemeente Boxtel): "Het is een slechte zaak dat gemeenten hun inkopen uitbesteden. Zeker cultuurtechniek en groeninkoop moet je zelf doen."

Duurzaam Ondernemen boomkwekers warm te maken voor duurzame teelt en halen hen over om het Milieukeurmerk te behalen. De Nederlandse Bond van Boomkwekers (NBvB) dicht zijn geesteskind QualiTree ook nog kansen toe in de race om certificering.

2010

Hans Smeets van adviesbureau DLV Plant vertelt om te beginnen over het ontstaan van de stichting Milieukeur en de vereniging Brabantse Milieukeur Boomkwekers (BMB): "Stichting Milieukeur is in 1992 opgericht door het ministerie van VROM om duurzaam ondernemen aan te jagen. De provincie Noord-Brabant heeft duurzaamheid hoog in het vaandel staan en heeft samen met de Zuidelijke Land- en Tuinbouworganisatie (ZLTO) een projectplan geschreven: 'Onderneem Marktgericht en Duurzaam' (OMD). Een van de uitvoerders van het project was DLV Plant. Doel van het project was dat boomkwekers zich vrijwillig lieten certificeren volgens de Milieukeurcriteria opgesteld door de stichting Milieukeur (inmiddels stichting SMK, red.) te Den Haag. In 2006 liep het OMD-project af, maar er bestond nog steeds grote behoefte aan kennisoverdracht bij enkele kwekers."

"Ten tweede gaf het rijk aan dat er duurzaam ingekocht moest worden in 2010, maar dat overheden vaak praktische hulp missen. Om die reden is het vervolgproject 'Duurzaam Ondernemen' (DO) nu in uitvoering. De Provincie Noord-Brabant en de Brabantse waterschappen financieren dit. Tegelijkertijd ontwikkelt SenterNovem de criteria voor groenvoorzieningen. In deze conceptcriteria, waarvan tot 23 mei jongstleden op gereageerd kon worden door stakeholders (belanghebbenden, red.), staat dat het rijk alleen biologische en Milieukeurboomteelt als duurzaam geteelde boomkwekerijproducten ziet. Vooral hierdoor en door de goede communicatie naar

Ben van der Meijden (BMB): "Naast het feit dat we milieuvriendelijker bezig willen zijn, wilden we een gebaar van goodwill maken naar de gemeente Boxtel in het bijzonder en in zijn algemeenheid omdat boomkwekerijen traditioneel een slecht milieu-imago hebben."

afnemers en boomkwekers is de vereniging BMB ontstaan en heeft ze een flinke groei doorgemaakt. In zes weken tijd groeide de vereniging met zes grote laanboomkwekers. Ze heeft nu vijftien leden."

Frans Pladdet van stichting SMK preciseert: "Eind 2007 zaten Milieukeurmerk en Eko samen al op 200 hectare. Doordat het kabinetsbesluit dichterbij komt en door het oordeel van SenterNovem zit er helemaal een groeiexplosie in de pijplijn. Als alle boomkwekers die nu aspirant Eko- of Milieukeurkweker zijn hun certificaat halen, zitten beide duurzaamheidsgroepen wat betreft met name laan- en parkbomen op duizend hectare grond."

Een overzicht:

1. QualiTree: kwaliteitssystem; beschrijving van een aantal bedrijfsprocessen, zoals de inkoop, het oogsten, sorteren en verpakken, de verkoop in een handboek. Bedrijfscertificaat;
2. Milieukeurmerk: Productkeurmerk. Beperkt gebruik van weinig milieubelastende chemische middelen, zo veel als mogelijk organische meststoffen, aandacht voor water en energiegebruik en natuur in en om de bedrijven;
3. Eko-keurmerk: Productkeurmerk: Geen gebruik van chemische middelen en kunstmeststoffen, veel aandacht voor bodemvruchtbaarheid en voor natuurontwikkeling.

Hans Smeets (DLV Plant): "Vooral hierdoor en door de goede communicatie naar zowel afnemers als boomkwekers heeft de vereniging Brabantse Milieukeur boomkwekers een flinke groei doorgemaakt."

Berry Janmaat (NBVB): "Ik verwacht dat over een aantal jaren het Milieukeur-certificaat gladjes past in een Brussels traject. Dat gaat dan misschien voor heel Europa of zelfs wereldwijd gelden. We moeten heel kritisch deze ontwikkelingen blijven volgen."

John Janssen (NBVB): "We moeten QualiTree nog niet afschrijven. SenterNovem heeft zijn norm nog helemaal niet ontwikkeld, er ligt alleen nog maar een concept."

Vereenvoudigd ISO9001-certificaat

Een aantal jaren hieraan voorafgaand werd vanuit de Raad voor de Boomkwekerij het kwaliteitszorgsysteem QualiTree ontwikkeld. Binnen de Raad voor de Boomkwekerij werken de branche-organisaties Nederlandse Bond van Boomkwekers en Anthos samen. In 2005 nam ontwikkelaar en beheerder van tuinbouwcertificaten MPS het onderhoud en beheer van het QualiTree-keurmerk over. Op de MPS-website staat dat het certificaat een beschrijving verlangt van een aantal bedrijfsprocessen, zoals de inkoop, het oogsten, sorteren en verpakken, de verkoop in een handboek. John Janssen, secretaris van de Nederlandse Bond van Boomkwekers: "De Raad voor de Boomkwekerij heeft QualiTree destijds ontwikkeld op basis van de toekomstverwachting dat er snel meer vraag naar kwalitatief goede (duurzame) producten zou komen. Maar die vraag bleef een beetje uit. Dat kan, want soms ziet de toekomst er eenmaal anders uit dan verwacht. Door het uitblijven van de vraag was het QualiTree-keurmerk in de ogen van kwekers onnodig kostenverhogend, daarom hebben veel bedrijven dit certificaat niet verlengd." Janssen houdt QualiTree voorlopig wel in de race als het gaat om de certificering van bedrijven die duurzaam willen produceren: "QualiTree kan een heropleving doormaken, want het lijkt erop dat afnemers nu wel vragen om duurzaam geteelde producten. Kwekers hoeven alleen maar aan die vraag te voldoen. Daarbij kunnen ze voorlopig de keuze maken tussen Eko en Milieukeur, maar wellicht kan QualiTree in de toekomst ook gaan voldoen."

"Vraag en aanbod kan ook alleen groeien als gemeenten zelf ook de overschakeling maken"

Volgens Ben van der Meijden, voorzitter van de vereniging BMB en mede-eigenaar van Boomkwekerij De Spankert in de gemeente Boxtel, is het eerdere falen van QualiTree de reden dat sommige boomkwekers nog wat sceptisch staan tegenover Milieukeur: Meer dan honderd kwekers hadden op een gegeven moment het QualiTree-certificaat, maar gemeentes en andere afnemers op de institutionele markt waren zich helemaal niet

bewust van deze beweging in de groensector. Bovendien is QualiTree een vereenvoudigd ISO9001-certificaat. Dat zou aantrekkelijk kunnen zijn voor kleine en middelgrote bedrijven in de groensector omdat het ISO-keurmerk voor hen te duur is om te behalen. QualiTree is echter een bedrijfskeurmerk en geen productkeurmerk: het registreert de bedrijfsprocessen."

NBvB-kindje

Waarom was er nu precies te weinig vraag naar QualiTree? Berry Janmaat heeft vijf jaar bij stichting SMK gewerkt en is nu onafhankelijk adviseur: "Er zijn drie aspecten die een overheid belangrijk vindt voordat zij de eisen uit een bepaald duurzaamheidsstelsel overneemt. Het moet een bovenwettelijke inspanning garanderen zodat het keurmerk iets bijzonders is, het moet een normatief systeem zijn die toetsing mogelijk maakt. En het moet betrouwbaar zijn doordat het een soort van accreditatieproces heeft doorlopen. QualiTree is niet opgenomen in de huidige conceptcriteria omdat het een kwaliteitszorgsysteem is. Het heeft daarmee geen eisen op het gebied van duurzaamheid. Daarnaast is het belangrijk hoe je een systeem in de markt zet. De vereniging Brabantse Milieukeurkwekers hebben een heel duidelijk promotie- en communicatietraject ingezet om vraag en aanbod af te stemmen. De bedenkers en beheerders van QualiTree hebben daar niet goed over nagedacht." Janssen van de NBvB denkt dat QualiTree in de maatschappelijke bewustwording van het milieu nog wel een rolletje mee kan spelen: "QualiTree kan zich weer gaan onderscheiden door aan de duurzaamheidsvraag te voldoen. We moeten QualiTree nog niet afschrijven. SenterNovem heeft zijn norm nog helemaal niet ontwikkeld, er ligt alleen nog maar een concept. Het heeft een consultatieronde gehouden en op basis van de reacties uit de markt worden de criteria straks pas duidelijk. Afwachten dus. QualiTree kan zich zodanig aanpassen dat SenterNovem het keurmerk wel als duurzaam bestempelt." Het gerucht gaat dat de NBvB verbitterd is over de mislukking van zijn kindje QualiTree en Milieukeur niet willen promoten. Janssen ontkracht dat: "De NBvB is objectief. Voorheen probeerden we het behalen van het QualiTree-certificaat te bevorderen omdat we de verwachting hadden hiermee aan een vraag vanuit de markt te voldoen. Teveel keurmerken is echter ook weer niet goed. Eigenlijk zouden wij het liefste zien dat beide keurmerken zouden

Frans Pladdet (stichting SMK): "Als alle boomkwekers die nu aspirant Eko- of Milieukeurkweker zijn hun certificaat halen, zitten beide duurzaamheidsgroepen wat betreft met name laan- en parkbomen op duizend hectare grond."

samenwerken, dat zou de handel vereenvoudigen en verbeteren."

Beleggen op de lange termijn

Pladdet: "Het is inderdaad de bedoeling dat overheden vanaf 2010 duurzaam gaan inkopen. Dat heeft minister Jacqueline Cramer van VROM laten vastleggen in een kabinetsbesluit. Dat is een grote markt: overheden kopen jaarlijks voor maar liefst 40 miljard euro in."

Gemeentes vormen het leeuwendeel onder de verschillende partijen die bomen in het groot inkopen. Dit veroorzaakt consternatie onder boomkwekers. De vraag naar milieukeurbomen hangt er vanaf of deze gemeenten de daad bij het woord voegen in 2010, of niet. Het kan zomaar gebeuren dat de groene inkoopdeadline voor gemeenten naar een verdere toekomst verschuift. Maar uitstel of niet, boomkwekers moeten zich toch bezig gaan houden met beleggen op de lange termijn: Milieukeurcertificaat halen, of niet? Waar kun je het beste je geld op inzetten? Daarbij komt dat boomkwekers gemiddeld voor zo'n zeventig procent exporteren. Het buitenland koopt waarschijnlijk niets voor een Nederlands keurmerk. Inkopers in het buitenland letten vooral op een goede prijs-kwaliteitverhouding, waarbij een goede prijs doorgaans 'goedkoop' inhoudt en kwaliteit staat voor 'schone' producten, ofwel uniforme partijen, waaraan geen plaag, ziekte of schrammetje te bespeuren valt, zoals de supermarktklant

verwacht dat appels gaaf en zonder butsen in de schapjes liggen. Maar bomen die voor een groot deel milieuvriendelijk gekweekt zijn, zijn niet mooi opgepoetst en willen soms nog wel eens wat luis of meeldauw hebben. Hans Smeets, adviseur in dienst van DLV Plant, vertelt dat deze handelsethiek ook voor het binnenland geldt: "De NBvB stelt samen met de Handelsbond de handelsvoorwaarden op voor boomkwekerijen. In die voorwaarden staat momenteel dat bomen 'bijna vrij horen te zijn van ziekten en plagen'. Het is de vraag hoe inkopers die voorwaarde gaan interpreteren." Toon Ebben van Ebben Boomkwekers is voorbereidende werkzaamheden aan het treffen om het Milieukeur-certificaat te behalen. Door de handelsvoorwaarden is het nog maar even afwachten hoe binnenlandse gemeenten op zijn toekomstige Milieukeurgecertificeerde producten reageren. "De bomen die met natuurlijke

bestrijdingsmiddelen behandeld zijn, bevatten wel eens een bladvlek of een spintje, dat moeten de gemeenten tegen die tijd wel accepteren. Dat zijn nu eenmaal de gevolgen van de milieubewuste manier van bestrijden. Niets mis mee en ongevaarlijk, maar optisch even wennen. Het chemische was juist ontstaan om alles 'schoon' te hebben", aldus de boomkweker.

Janmaat voorspelt: "Dit is de reden dat nooit meer dan vijf tot tien procent het Eko-keurmerk zal willen halen. Die bomen zijn al helemaal niet 'schoon'. Het voordeel van het Milieukeurmerk is dat je toch nog minimaal chemisch kunt ingrijpen als het echt nodig is. Dus de stap naar een biologisch keurmerk is klein, maar er kleven nadelen voor de verkoop aan het feit dat je niet meer chemisch kunt ingrijpen bij biologische teelt."

Erik ter Heide, projectleider en beleidsmedewerker groen bij de gemeente Boxtel, is Stakeholder voor SenterNovem en helpt mee de duurzaamheidscriteria voor de productgroep groenvoorzieningen op te stellen. Over duurzaamheid binnen zijn eigen gemeente legt hij kort uit: "In Boxtel hebben we 660 bomen aangeplant, waarvan 55 procent biologisch is geteeld, en de rest afkomt van milieukeurkwekers of kwekers met een MPS QualiTree of ISO 14001-certificaat."

Hoe kan een gemeente het beste invulling geven aan rijksbeleid? "Heel veel hangt af van een ambitieus bestuur. Wij hebben een ontzettend groene wethouder, Ger van den Oetelaar. Hij is een echte aanjager voor duurzaamheid. Hij lobbyt zelfs op international niveau. Onlangs zijn we genomineerd voor deelname aan de Entente Florale voor de competitie groenste gemeente van Nederland in de categorie steden vanaf 15 duizend inwoners." Denken gemeenten aan groen bij het duurzaam inkopen in 2010?

"Het is een slechte zaak dat gemeenten hun inkopen uitbesteden. Zeker cultuurtechniek en groeninkoop moet je zelf doen. Werken met een aannemer –uurtje-factuur-tje- is alleen maar kostenverhogend en leidt vooral tot kwaliteit- en kennisverlies. Die 660 bomen hebben de gemeente vijftigduizend euro gekost, voor dat geld wil ik zien wat ik krijg en ga ik zelf bij de kwekerij langs."

"Ook zou het perfect zijn als gemeenten zich zouden beperken tot inkoop bij binnenlandse boomkwekerijen en van inlandse bomensoorten. Dan is de handel veel beter te controleren. Nu is er op het gebied van Eko en Milieukeur nog een onbalans tussen de vraag en het aanbod. Als gemeenten, waterschappen en provincies een eenduidiger beleid uitvoeren, komt er vanzelf ook meer aanbod, wat de prijs doet dalen."

"Op Europees niveau bestaat wel een duurzaamheidsbeleid, maar niet zoals Nederland dat heeft. Nederland is erg vooruitstrevend met al zijn milieuregeltjes. De gemeenten zijn in 2010 natuurlijk niet verplicht om een vast percentage van die 50 procent duurzaam inkopen aan groen te besteden. Daarom moeten de verschillende kwekersbonden zoveel mogelijk pers erbij halen. 'Van de kip met de gouden eieren moet je niet plukken, maar die moet je voeden', zoals onze wethouder hierover zegt. Aan de groenmannen binnen andere gemeenten wil ik de tip geven om er zo snel mogelijk bij te zijn als er een aankoop wordt gedaan. Groen mag het niet afleggen tegen grijs, dat betekent de strop voor het milieu binnen een gemeente op de lange termijn. Vooral bomen in verharding moeten een goede kans krijgen en dat kan alleen als ook ondergronds goede voorzieningen worden aangetroffen. Dat is in het kader van duurzaamheid nog een ander punt van aandacht."

Toon Ebben (Ebben Boomkwekers): "Dat milieubewust kweken goed is voor het milieu is natuurlijk prima, maar laten we de termen 'duurzaam' en 'milieu' niet door elkaar halen. Een kromme boom met veel bladluis is weinig duurzaam in een binnenstedelijk gebied, de kosten van beheer worden dan hoger."

de streep, terwijl er tegelijkertijd naar Milieukeur en duurzaamheid gevraagd wordt, maakt dat het geheel wel ingewikkeld. Dan maak ik als boomkweker meer kosten dan dat het oplevert. Dat milieubewust kweken goed is voor het milieu is natuurlijk prima, maar laten we de termen 'duurzaam' en 'milieu' niet door elkaar halen. Een kromme boom met veel bladluis is weinig duurzaam in een binnenstedelijk gebied, de kosten van beheer worden dan hoger. Dat is een belangrijk facet in het verschil tussen milieubewust en duurzaam inkopen. Helaas wordt dat nog steeds door elkaar gehaald." Janmaat is positief gestemd over de vraag naar duurzaam geproduceerde boomkwekerijproducten bij gemeenten. Ook ziet hij het buitenland 'duurzaam gaan': "Er wordt in het buitenland al wel degelijk gevraagd naar milieuvriendelijk geproduceerde bomen. Kijk maar wat de export naar Engeland en Duitsland vraagt. Ik verwacht dat over een aantal jaren het Milieukeurcertificaat gladjes past in een Brussels traject. Dat gaat dan misschien voor heel Europa of zelfs wereldwijd gelden. Duurzaam produceren wordt een randvoorwaarde om te kunnen ondernemen."

"De stap naar Europa moeten we niet onderschatten"

Slaagkans

Volgens Ebben is een gunstige kosten-batenanalyse voor boomkwekers een grote factor binnen de algemene slaagkans van de bestaande duurzaamheidskeurmerken: "Als bedrijf is het prima om bewust naar je teelt te kijken en investeringen te doen die goed voor het milieu zijn. Als er vanuit de politiek een dwingende maatregel van gemaakt wordt die direct van invloed is op de handel, moet je goed kijken of de investering versus de opbrengst wel marktconform is. Het Milieukeurmerk heeft alleen maar bestaansrecht als de kostprijs niet substantieel stijgt. Een kwekerij heeft een langetermijnplanning, bomen die wij nu opplanten komen pas over vijf jaar op de markt. Een regel of wet is gauw op papier gezet, maar om diezelfde regel ook te implementeren in een kwekerij is een wat langduriger proces. Die investeringen moeten betaald worden. Als er bij de inkoop door bijvoorbeeld gemeenten alleen gekeken wordt naar de onderkant van

“We moeten met Milieukeur heel kritisch deze ontwikkelingen blijven volgen: door samen te werken kun je veel krachtiger zien waar de kansen liggen, waar we moeten inspringen. Dit geldt voor zowel het binnenlandse als het internationale traject. Milieukeur zichtbaar maken op de agenda van Brussel door betrokkenheid te tonen, proactief te zijn. Nu stopt de afzet van Milieukeurproducten nog bij de grenzen. Dat is goed, want we moeten eerst dicht bij huis blijven, begrijpen wat we moeten doen om duurzaam te produceren en daarna toetsen of dit internationaal draagvlak kan krijgen.”

Onder de neus schuiven

Janssen: “De stap naar Europa moeten we

niet onderschatten. We kunnen op basis van Nederlandse criteria wel duurzaam produceren, maar erkent het buitenland dat? We zouden eerst eens moeten nadenken over een passende internationale benaming van een keurmerk. Het maken van afspraken op hoog politiek niveau, zoals in Brussel, wil nog geen inkoop van bomen op de werkvloer garanderen.” Van der Meijden over het krijgen van een goede prijs voor een milieukeurboom: “Gemeenten kopen tegen hele verschillende voorwaarden en op heel verschillende manieren in.” De ene gemeente blijft bijvoorbeeld zelf inkopen, de andere besteedt die taak uit aan een inkoopbureau. Zo'n bureau gaat niet langs een kweker om zijn kennis in te zetten voor

een product van goede kwaliteit, die calculeert voornamelijk en koopt domweg de goedkoopste producten in. Wat een inkoopbureau niet heeft, is ook maar enige kennis van groen.

Van der Meijden legt verder uit: “Sommige gemeenten hebben ‘goedkoop’ hoog op hun verlanglijstje staan, bij andere gemeenten prijkt daar een goede prijs-kwaliteitverhouding. De gemeente Boxtel heeft daarnaast wellicht vooral kwaliteit en duurzaamheid hoog in het vaandel staan.”

“Op de internationale markt is een duurzaam gekweekte boom evenveel waard”

Het is te betreuren dat er nog niets bekend is over een controlesystematiek op het duurzaam inkopen. Als de overheid producenten pusht om duurzaam te produceren, moet zij ook vertrouwen geven en laten zien dat de producent op controle kan rekenen. Nu laat zij hen lang in het ongewisse. Geen wonder dat boomkwekers hierover onzeker zijn. Het is aan de vereniging BMB om hier goed achteraan te zitten. Ook voor beleidmedewerker Ter Heide is het nog koffiedik kijken naar hoe de lagere overheden het kabinetsbesluit gaan oppakken. Hij weet wel: “Binnen gemeenten verschillen de beleidsafdeling en uitvoeringsafdeling nogal vaak van mening, dat bleek ook uit een symposium te Echteld dat Hessel Marketing in samenwerking met DLV had opgezet.” Gemeenten komen waarschijnlijk niet naar het Milieukeurmerk, het Milieukeurmerk moet naar de gemeenten, dat is duidelijk. De milieukeurkwekers moeten vechten voor hun toekomst en proactief het Milieukeurmerk onder de neus van gemeenten gaan schuiven, zodat het niet in de mist verdwijnt zoals het Qualitree-keurmerk. Van der Meijden: “Daar zijn we al mee bezig. We sturen onder andere nieuwsbrieven naar wethouders, zodat die vragen aan de Raad kunnen stellen over duurzaamheid en het Milieukeurmerk. We willen hierover communicatie zien met de buitendienst groen.”